

La Negra Carlota – prva ženska predvodnica ustanka robova

U ovom kratkom članku pokušat će se približe prikazati slabo zastupljena priča, kako u originalnim administracijskim dokumentacijama, tako i u današnjoj domaćoj literaturi (strana sadrži pozamašan broj jedinica literature), koja se odnosi na jedan u nizu ustanka robova u Karipskom moru u razdoblju dugoga 19. stoljeća. Osim priče o jedinoj ženskoj vođi ustanka robova u novoj svjetskoj povijesti - Caroloti, zvanjoj i Negra Carlota (španj. Crna Carlota), ovaj članak pokušat će približe objasniti kontekst politike i vremena u kojem se dogodio ustanak isto kao i paralelne političke događaje te događaje koji su mu prethodili i kakav je učinak imao u godinama koje su slijedile. Jednako tako, pozornost će se u glavnom dijelu usmjeriti, osim na djelovanje prethodno spomenute Carlote, isto i na klasne i rasne podjele u karipskom društvu toga doba.

Ključne riječi: Veliki Antili, ustanak robova, žena, dugo 19. stoljeće, Carlota Lucumi

1. Geografski smještaj i događaji koji su prethodili

Otok Kuba nalazi se na mjestu doticanja Meksičkog zaljeva, Karipskog mora i Atlantskog oceana. Južno od njega nalazi se otok Jamajka, a jugoistočno od njega nalazi se otok Hispaniola, otok koji će imati veliki značaj za Kubu zbog svojevrsnog „importa“ ideje o pobuni protiv bjelačkih gospodara. Spomenuvši Hispaniolu, moraju se također spomenuti i događaji koji su se odvijali tamo, prethodeći velikoj *Triunvirato pobunu*, zadnju pobunu u nizu događaja poznatih kao *La escalera* (španj. stuba, stepenice), čija je članica bila protagonistica ove priče, Carlota Lucumi (1844.). Riječ je, dakako, o Haićanskoj revoluciji. Spomenuti događaj, koji je obuhvatio sve dotadašnje društvene klasne razrede, započeo je 1791. i završio 1804. godine. Očito se primijeti kako je u isto vrijeme u Europi bjesnila Francuska revolucija, začetnica društvenih previranja u stoljeću koje slijedi. Ako bi se uspoređivala prava žena u Karipskom otočju i žena u Francuskoj netom prije Revolucije, mogle bi se pronaći neke značajke po kojima bi se poistovjetile: žene u Francuskoj nisu imale status građanki što bi se moglo poistovjetiti s nekim od statusa društvene hijerarhije Karipskog otočja ispod slobodnih ljudi (Rose, 1995: 193). Osim te društveno-hijerarhijske komponente po kojoj se mogu povezati, isto tako se mogu

promatrati preko svojega aktivizma. Naime, žene u Parizu bile su pokretačice famoznog „Marša na Versailles“ jutra 5. listopada nakon što su cijene žita i brašna skočile. Izuzev cijena brašna i žita, pokretačice su zahtijevale svoje konstitutivno pravo građanki, ravnopravnih građanima (Hibbert, 1980: 97). Nastavljajući, otok Hispaniola bio je pod kolonijalnom vlašću Francuza, točnije – buduća monarhijska republika Haiti i njezino administrativno područje - te je ta kolonija nosila ime Saint Dominique (Davis, 2007: 19). Vođa ovog ustanka bio je Toussaint Louverture, koji je pod svojim kišobranom okupio odbjegle robove, oslobođene robove, „slobodne ljude u boji“ odnosno, koristeći termine francuske uprave, *maroons*, *affranchis* i *gens de couleur libres*. O ovoj klasnoj podjeli bit će nešto više riječi poslije. Haićanska revolucija značajna je iz razloga što je to bio događaj koji se može nazvati jedinim uspješnim (do tada) ustankom robova. Navedeni proces pretvorio je državu iz francuske kolonije u monarhijsku republiku kojom će dominirati crnačko-bjelačka aristokracija, prethodno spomenuti *slobodni ljudi u boji*. Isto tako, za Haiti se može reći da je, ako se uzme u obzir da je sociološko-teološki uvjet pripadnosti katoličkoj vjeroispovijesti jednak članstvu geografske zajednice Južna i Srednja Amerika, prva neovisna država na navedenom geografskom području. (Davis, 2007: 20).

2. Sociološke strukture i podjele na otočju u Karipskom moru tijekom 19. stoljeća

Prethodno je bila riječ o klasnoj podjeli unutar pripadnika crne rase tj. osobama koje imaju čisto afričko ili afričko-europsko podrijetlo. *Maroons* su bili odbjegli robovi, primorani na život u planinama i gerilski način ratovanja. Iako se razdvajaju kao dva zasebna termina, termin *gens de couleur libres* navodi se katkada kao jedan od dva razreda unutar termina *affranchis*. *Affranchis* se odnosio na oslobođene robove; dakle na ljude koji su prvotno bili porobljeni i zatim oslobođeni. Zbog toga što su također bili slobodni, *gens de couleur libres* navodi se kao drugi dio razreda *affranchis*. Razlika između ostalih pripadnika razreda *affranchis* i pripadnika *gens de couleur libres* jest ta da su pripadnici potonjeg u pravilu imali afričko-europsko podrijetlo i nikada nisu bili porobljeni dok je drugi dio imao

čisto afričko podrijetlo i bili su porobljeni pa oslobođeni. Dakle, u isto vrijeme postoje gerilske skupine odbjeglih robova, oslobođeni robovi i pripadnici crne rase afričko-europskog podrijetla koji nikada nisu bili porobljeni. Isto tako, razlika među robovima produbila se stvaranjem posebnog sloja robova koji su bili rođeni u Karipskom moru, a ne u Africi i nosili su ime *kreoli*. Nasuprot njih postojali su slobodni bijelci koji su se dijelili na *grand blanc* (fran. *veliki bijelac*) ili zemljoposjednike koji nisu radili i na *petite blanc* (fran. *mali bijelac*), slobodne bijelce koji su radili na plantažama. Nasuprot njima, na dnu su se nalazili robovi koji su isključivo imali ili čisto afričko podrijetlo ili afričko podrijetlo locirano na Velikim Antilima. (Knight, 2003: 138-140).

3. Ustanak *La escalera*

Iako je situacija poboljšana nakon Haićanske revolucije, Kuba je i dalje imala stalan priljev robova u državu. Svakako treba spomenuti kako je navedeni društveni događaj smješten u razdoblje pojave pokreta ukinuća ropstva, ironično iniciranog od strane Velike Britanije. Istovremeno, SAD su u robovima Kube vidjele potencijalnu bazu besplatne radne snage za južnjačke plantaže te se španjolska kolonijalna vlast pronašla u velikim problemima što se tiče Kube (Finch, 2015: 4). Dakle, španjolska kolonijalna vlast u ovome je razdoblju na Kubi bila ugrožena od strane više država koje su imale vlastite interese u poticanju ove revolucije. Robovi, njihovi uvjeti rada i eksploatacija doveli su do dizanja tenzija i početka otpora ropskog dijela stanovništva. Svakako treba spomenuti da su revolucije, u ovome razdoblju, katkada zahvaćale i inteligenciju odnosno više slojeve društva pa se tako navode tri osobe iz viših slojeva koje su sudjelovale u previranjima 1834.; mulatski pisac Placido i kreoli Domingo del Aponte y Monte te Jose de la Luz y Caballero (Finch, 2015: 5). Osim toga što je ustanak imao španjolsko podrijetlo riječi, povezivanje s ovim terminom obuhvaća i jednu metodu mučenja kojom bi ljude, pričvršćene na drvene plohe koje podsjećaju na stepenice (španj. *Escalera*), rastezali u ekstremitetima što bi dovelo do pucanja samih ekstremiteta. Metoda se koristila kao oružje zastrašivanja ustanika. Ustanak se dogodio 1834. godine, kada Carlota, pripadnica Yoruba naroda iz Afrike, podiže ustanak na plantaži šećera Triunvirato, u provinciji Matanzas. Prethodno tome ustanku, plan za njegovo podizanje Carlota je izradila u dogovoru s još jednom ženom po imenu Fermina. Fermina je bila zatvorena te je cijeli plan došao u opasnost zbog „priče“ o potencijalnom ustanku te je Carlota odlučila djelovati. Zanimljiva je činjenica kako je prilikom oslobađanja sebe, Carlota uzela narodne bubnjeve naroda

Yoruba zvane *pričajući bubnjevi*¹ te je iskoristila neznanje robovlasnika što taj instrument znači. Carlota je *de facto* postala glavno lice ustanka. Ustanak se uspješno proširio na obližnju plantažu i na još tri dodatne na kraju ustanka te je ustanak bio prisutan na sveukupno pet plantaža. Naravno, ustanak je popratilo nasilje i krvavi obračun s robovlasnicima koji su nerijetko bili suđeni po prijekom sudu.² Sveukupno, ustanak je trajao od šestog do jedanaestog mjeseca te 1834. godine. Carlota je uhvaćena i pogubljena metodom *escalera* sljedeće godine, prilikom čega su joj otrgnuti ekstremiteti tijela.³ Ustanak su isto tako obilježile i ogromne odmazde španjolske kolonijalne vlasti nad robovima i isto tako *slobodnim ljudima boje*. Svime rečeno, Carolotu se može promatrati iz više perspektiva. Prvenstveno, bila je pripadnica robova koji nisu imali nikakva prava (za razliku od kreola). Dakle, govorimo o najnižoj hijerarhijskoj razini karipskoga društva. Drugo, kao što i sam rad referira, a i njezino ime, Carlota je bila jedina među mnogima, odnosno žena vođa u doba patrijarhalnog društva. Niti jednom se, osim u par antičkih i srednjovjekovnih priča, žena nije vodila kao vođa pobune za promjenom vlasti. Ovim činom Carlota se istaknula na karti svjetske povijesti kao prva žena neke države u svojoj „branši posla“. Isto tako, Carlota je otvorila vrata promatranju društvenih promjena gdje se usred „toksičnog maskuliniteta“ unutar svjetske historiografije javljaju pripadnice ženskoga roda kao ključni faktori društvenih promjena, odnosno svojom pojavom stavljaju upitnik na svu dosadašnju zapisanu historiografiju te se pobuđuje pitanje jesu li žene uvijek stvarno bile izostavljene iz aktivnog sudjelovanja u tim procesima ili se u tim istim procesima skrivaju neke informacije koje nisu zabilježene? Ili namjerno nisu zabilježene?

4. Problemi, baština, zaključak

Jedna od stvari koja se javila kao problem prilikom bilježenja ustanka od strane španjolske kolonijalne vlasti jest patrijarhalno društvo i seksistički pristupi koji su nalagali da su ustanci „stvar maskulinuma“, odnosno ustanak se povezuje uz samo jedan rod: muški. Tako nisu ostale ni izjave koje je zasigurno morala dati Carlota i još jedna ženska pripadnica ustanka, Fermina. Je li izostavljeno zbog „sramote“ koju bi donijela činjenica kako je žena

- 1 Bubanj koji govori je bubanj u obliku pješčanog sata iz zapadne Afrike, čiji se ton može regulirati tako da oponaša ton i prozodiju ljudskoga govora.
- 2 Carlota Lucumi—when Spanish slave owners cowered in fear, Sarah Bates (pristupljeno 04. listopada 2020.)
- 3 Lukumí/Yoruba Woman Fighter for Liberation Massacred in Matanzas, Cuba, in 1844, Eugene Godfried (pristupljeno 15. lipnja 2020.)

organizirala dio otoka u otvorenu pobunu ili zbog toga kako ne bi ostao zapis pobune kao alat za buduće pobune, ne zna se. Također, treba spomenuti kako je poimanje žena u tropskom društvu bilo isključivo iz dvostruke pristrane perspektive: ili su promatrane kao elementi izdaje i nevjere ili su promatrane kroz seksističku prizmu (Finch, 2015: 144). Jedno je sigurno, a to je preživljavanje Carlote u kolektivnoj svijesti naroda Kube kao simbol otpora protiv Španjolske. Osim što je preživjela u kolektivnoj svijesti, Carlotino ime legitimiziralo se kao „simbol otpora“ i u nekim budućim akcijama Kube (Araujo, 2014: 198). Tako se prilikom kubanske intervencije u Angoli 1987. godine sama akcija nazvala *Negra Carlota*⁴ (španj. crna Carlota) što može imati za značenje referencu na to da je crnačko stanovništvo iz Afrike sudjelovalo kroz društvene procese u formiranju Kube kao države pa Kuba za uzvrat svojim „vjernim ljudima“ uzvraća priliku za samoupravljanje.⁵

Summary

La Negra Carlota - The First Female Rebel Leader

This short paper attempts to delineate an oft-forgotten (both in the original administrative documents and in the contemporary bibliography published in Croatia) event concerning one of the slave revolts in the Caribbean in the long nineteenth century. Except for the story of the only woman leader of a slave revolt in the more recent world history – Carlota, called Negra Carlota (eng. Black Carlota) – this paper will also try to present the context of the politics and of the circumstances of the period in which the revolt took place. The preceding and co-occurring political events, as well as the influence of the slave revolt on the following period, will be explained. The main focus is placed on the previously mentioned Carlota, as well as on the class and racial divisions within the Caribbean society of that time.

Keywords: The Greater Antilles, slave revolt, woman, the long 19th century, Carlota Lucumi

Popis literature

1. Ana Lucia Araujo, *Shadows of the slave past. Memory, Heritage and slavery*, 2014, izdavačka kuća Routledge, Ujedinjeno Kraljevstvo
2. Darien J. Davis, zbornik radova *Beyond slavery: the multilayered legacy of Africans in Latin America and the Caribbean*, 2007, izdavačka kuća Roman & Littlefield, SAD; rad: David Geggus, *The impact of the Haitian revolutions on Latin America*, str. 19.-36.
3. Finch, Aisha K. *Rethinking Slave Rebellion in Cuba: La Escalera and the Insurgencies of 1841-1844*, University of North Carolina Press, 2015., SAD
4. Hibbert Christopher, *The days of the French Revolution*, 1980., William Morow and Co., SAD
5. Knight W. Franklin, zbornik radova *General history of Caribbean history, Volume III*, 2003., izdavačka kuća UNESCO-a, Francuska; rad: *The social structure of the slave societies in the Caribbean*, str. 138.-169.
6. R. B. Rose, zbornik radova *Historical Reflections / Réflexions Historique, Volume I*, 1995. Izdavačka kuća Berghahn Books, Kanada; rad: *Feminism, Women and the French Revolution*

Popis internetskih članaka

1. Lukumí/Yoruba Woman Fighter for Liberation Massacred in Matanzas, Cuba, in 1844, Eugene Godfried (<http://www.afrocubaweb.com/carlota.htm#top>)
2. Carlota Lucumi—when Spanish slave owners cowered in fear, Sarah Bates (<https://socialistworker.co.uk/art/50556/Carlota+Lucumi+when+Spanish+slave+owners+cowered+in+fear>)

4 Kubanska intervencija u Angoli (kodnog naziva Operacija Carlota) započela je 5. studenoga 1975. godine, kada je Kuba poslala borbene trupe kao potporu Komunističkom Narodnom pokretu za oslobođenje Angole (MPLA) protiv intervencija Južne Afrike i Zaira (danas Demokratska Republika Kongo) koje podržavaju Sjedinjene Američke Države.

5 Lukumí/Yoruba Woman Fighter for Liberation Massacred in Matanzas, Cuba, in 1844, Eugene Godfried (pristupljeno 15. lipnja 2020.)